

V l á d n í n á v r h

ZÁKON o ochraně památkového fondu

DŮVODOVÁ ZPRÁVA

Zhodnocení souladu navrhované právní úpravy s ústavním pořádkem České republiky

Návrh zákona je v souladu s ústavním pořádkem České republiky, jak jej vymezuje čl. 112 Ústavy, včetně judikatury Ústavního soudu. **Ústava České republiky již ve své preambuli odkazuje na odhodlání „...společně střežit a rozvíjet zděděné přírodní a kulturní, hmotné a duchovní bohatství“.** Návrh zákona současně naplňuje ustanovení čl. 34 odst. 2 Listiny základních práv a svobod („Právo přístupu ke kulturnímu bohatství je zaručeno za podmínek stanovených zákonem.“) a **čl. 35 odst. 3 Listiny základních práv a svobod („Při výkonu svých práv nikdo nesmí ohrožovat ani poškozovat životní prostředí, přírodní zdroje, druhové bohatství přírody a kulturní památky nad míru stanovenou zákonem.“).**

Ústavní soud se principy, na nichž stojí památková péče, zabýval opakovaně. Protiústavnost právní úpravy však shledal dosud pouze v otázce procesní, a to ve vyloučení aplikace správního řádu, který na novou právní úpravu dopadá v celé šíři. Samotnou otázku omezení vlastnického práva s ohledem na zájmy státní památkové péče však v rozporu s ústavními předpisy neshledal, ač tato otázka byla výslovně nastolena.

Zhodnocení slučitelnosti navrhované právní úpravy s předpisy Evropské unie, judikaturou soudních orgánů Evropské unie nebo s obecnými právními zásadami práva Evropské unie

Výkon povolání restaurátora, výkon povolání archeologa a výkon povolání zpracovatele stavebně historických průzkumů podléhá jednotnému systému uznávání odborné kvalifikace a jiné způsobilosti získané v jiných členských státech Evropské unie podle směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/36/ES o uznávání odborných kvalifikací ze dne 7. září 2005, ve znění směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/55/EU, kterou se mění směrnice 2005/36/ES o uznávání odborných kvalifikací a nařízení (EU) č. 1024/2012 o správní spolupráci prostřednictvím systému pro výměnu informací o vnitřním trhu ("nařízení o systému IMI") ze dne 20. listopadu 2013. Výkonu činnosti restaurátora, archeologa, zpracovatele stavebně historických průzkumů se zčásti dotýká směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/123/ES o službách na vnitřním trhu ze dne 12. prosince 2006. Není předpokládána změna postavení osob, na které se vztahuje postup při uznávání odborné kvalifikace a jiné způsobilosti podle zákona č. 18/2004 Sb., o uznávání odborné kvalifikace, implementujícího příslušné předpisy Evropské unie; bude ponechána stávající konstrukce, která tuto problematiku řeší v zákoně č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči.

Úprava oprávnění k restaurování kulturních památek, k provádění archeologických výzkumů a provádění stavebně historických průzkumů, jsou plně v souladu s články 36 a 45 Smlouvy o fungování Evropské unie.

Zhodnocení souladu navrhované právní úpravy s mezinárodními smlouvami, jimiž je Česká republika vázána

Úmluva o ochraně archeologického dědictví Evropy (revidovaná) řeší ochranu archeologického dědictví Evropy. Vymezuje archeologické dědictví a stanovuje povinnosti smluvních stran k ochraně tohoto dědictví před zničením včetně stanovení procesu vědeckého zdokumentování archeologického

dědictví v případě nutnosti jeho zničení. S ohledem na tyto závazky předložené věcné řešení navrhuje vymezit různé formy předmětu ochrany tak, aby do nich mohlo být zahrnuto i archeologické dědictví (čl. 1, 2 a 4 úmluvy – hlava I Úvodní ustanovení, hlava III Vymezování prvků památkového fondu, hlava IV Nástroje ochrany prvků památkového fondu), stanovuje specifické požadavky na osoby provádějící archeologické výzkumy (čl. 3, 4 úmluvy – hlava II Regulované činnosti na úseku památkové péče, Výzkum a dokumentace v oboru památkové péče, hlava XI Regulované činnosti na úseku památkové péče). Dále stanovuje specifické postupy, které umožní vědecké prozkoumání lokality, která by mohla být poškozena nebo zničena stavební činností, včetně úhrady nákladů tohoto vědeckého prozkoumání (čl. 3 a 6 úmluvy – hlava X Ochrana archeologického dědictví – Záchranný archeologický výzkum). Navrhovaná úprava také řeší sběr a šíření vědeckých informací (čl. 7 a 8 úmluvy – hlava II Regulované činnosti na úseku památkové péče, Výzkum a dokumentace v oboru památkové péče, hlava X Badatelský archeologický výzkum, záchranný archeologický výzkum, nálezová zpráva o archeologickém výzkumu, evidence zásahů, náhodný archeologický nález), náhodné nálezy (čl. 2 úmluvy – hlava X Náhodný archeologický nález) a zabránění nezákonnému oběhu součástí archeologického dědictví (čl. 10 úmluvy – hlava X Archeologické nálezy a jejich vlastnictví). Potřeba ochrany archeologického dědictví v procesech územního plánování je navrhovanou úpravou řešena rovněž (čl. 5 úmluvy – hlava I Úvodní ustanovení, hlava II Výkon státní správy a činnosti na její podporu, hlava III Vymezování prvků památkového fondu, hlava IV Nástroje ochrany prvků památkového fondu, hlava XIII dotčení zájmů památkové péče). Současně je třeba zmínit, že ve smyslu této úmluvy souběžně řeší ochranu archeologického dědictví i jiné právní předpisy. Jako příklad je třeba uvést výslovné zakotvení ochrany archeologického dědictví jako cíle územního plánování podle stavebního zákona nebo řešení nalezení součástí archeologického dědictví během stavebních prací podle téhož zákona.

Zvláštní část důvodové zprávy

K § 1 – Předmět úpravy

Účelem zákona o ochraně památkového fondu je vyjádření a zdůraznění veřejného zájmu na ochraně a prezentaci hmotného kulturního dědictví České republiky, které je součástí národního kulturního pokladu České republiky, tedy historicky vzniklých kulturních hodnotách tvořících součást prostředí života naší současné a budoucí společnosti, což je svodně konstatováno hned v úvodních ustanoveních. Národním kulturním pokladem České republiky jsou podle § 2 odst. 2 zákona č. 101/2001 Sb., o navrácení nezákonně vyvezených kulturních statků, v platném znění, věci nebo soubory věcí, které jsou vymezeny jinými právními předpisy jako kulturní památky a národní kulturní památky (zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči), sbírky muzejní povahy a jednotlivé sbírkové předměty (zákon č. 122/2000 Sb., o ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů), archiválie (zákon č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů) nebo předměty kulturní hodnoty (zákon č. 71/1994 Sb., o prodeji a vývozu předmětů kulturní hodnoty), pokud tyto předměty splňují podmínky pro prohlášení za kulturní památku podle zákona o státní památkové péči.

Památkový fond představuje významnou část národního kulturního pokladu a je jím míněn soubor kulturních památek, národních kulturních památek, památkových rezervací, památkových zón a archeologických nálezů. Jednotlivé součásti památkového fondu mohou být rovněž chráněny i v rámci mezinárodních závazků České republiky; jako památky světového dědictví, památky označené známkou evropského dědictví, památky označené tzv. modrým štítem podle Haagských úmluv apod. Památkový fond České republiky je součástí evropského a světového kulturního dědictví neocenitelné a nenahraditelné hodnoty. Ztráta v důsledku poškození nebo zmizení některé součásti památkového fondu tak představuje ochuzení nejenom České republiky, ale také světové veřejnosti.

Návrh zákona reflektuje historickou zkušenost s péčí o hmotné kulturní dědictví v České republice, která vyplývá nejen z uvedených mezinárodních závazků. **Je tedy ve veřejném zájmu a i v zájmu České republiky, aby památkový fond byl systematicky chráněn a aby byly vytvořeny právní**

i věcné podmínky pro jeho uchování, využití, poznávání, dokumentaci, zprostředkování a zpřístupňování. Veřejný zájem na zachování, ochraně a prezentaci hmotného kulturního dědictví bude naplněn tehdy, pokud aplikace navrženého zákona zajistí, že předměty ochrany nebudou poškozovány nebo ničeny, neboť jejich poškození nebo zničení by pro hmotné kulturní dědictví znamenalo ztrátu.

K § 2 a § 3 – Vymezení základních pojmů

Oproti stávající zákonné úpravě dochází ke změně definice archeologického nálezu. Stávající definice archeologického nálezu vymezuje archeologický nález jako věc (soubor věcí), která je dokladem nebo pozůstatkem života člověka a jeho činnosti od počátku jeho vývoje do novověku, a která se zachovala zpravidla pod zemí. Dnešní platná definice je poměrně neurčitá a ve své podstatě nevymezuje předmět ochrany tak, aby šlo zjevně jen o archeologické dědictví. Definice obsahuje tři kritéria, která mají určit archeologický nález, a to věcné vymezení archeologického nálezu (doklad nebo pozůstatek života člověka), vymezení stáří archeologického nálezu (do novověku) a konečně dle místa výskytu (zpravidla pod zemí). Všechna tato kritéria jsou poměrně vágní, protože dokladem nebo pozůstatkem života člověka může být jakýkoliv předmět, pojem „novověk“ není časově ohraničen a může zahrnovat i současnost a údaj ohledně lokace nálezu, tedy zpravidla pod zemí, nevylučuje také jiné umístění, jako např. na povrchu nebo pod vodní hladinou.

Při formulování definice pojmu „archeologický nález“ přihlédlo ministerstvo k tomu, jak a zda vůbec je daná úprava řešena v jiných státech Evropské unie (k dispozici byla právní úprava Belgie, Francie, Finska, Irsko, Itálie, Litvy, německých spolkových zemí Bádenska–Württemberska, Bavorska, Hamburku, Hesenska, Porýní–Falce, Saska, Severního Porýní–Vestfálska, Šlesvicka–Holštýnska, dále pak úprava Nizozemí, Polska, Rakouska nebo Slovenska). Obecně lze konstatovat, že úprava archeologického nálezu není ve výše uvedených zemích pojímána jednotně. Naprosto lapidárně k úpravě tohoto pojmu přistupuje rada regionu Brusel, která ve svém výnosu z roku 1993 definuje archeologické objekty jako zbytky, předměty nebo stopy minulosti. V převážné většině úprav je definice tohoto pojmu vázána na lidskou činnost a dochování nálezu pod zemí anebo nad zemí. V některých případech je definice přímo součástí procesního postupu při náhodném nálezu (např. Bádensko–Württembersko nebo Sasko), kdy náhodnost nálezu tvoří jeden z rozhodujících definičních znaků. Slovem „významný“ z regulace vylučují některé předpisy nedůležité věci, jako jsou např. masové produkty (např. úpravy ve Finsku, Irsku nebo Hamburku). Časový údaj, který by definičně umožnil zakotvit stáří nálezu jako podmínku jeho ochrany, se ve sledovaných úpravách objevuje ve velmi rozmanitých podobách. V regionu Valonsko v Belgii norma hovoří o paleontologických pozůstatcích nebo stopách, aniž by bylo řečeno, kde má být horní hranice stáří, po jejímž překročení již věc archeologickým nálezem být nemůže. Podle bavorské úpravy mají nálezy zpravidla pocházet z doby prehistorické nebo raně historické, tj. uvádí období, ze kterého mají nálezy pocházet. Případně se lze setkat se stanovením minimálního stáří archeologického nálezu (Litva, kde archeologickým nálezem může být pouze věc starší padesát let). Aktuálně nejnovější úpravu pojmu archeologický nález má Slovensko, kde novela zákona o ochraně památkového fondu z 13. 7. 2011 zavedla jako hranici minimálního stáří rok 1918 a u zbraní, munice, součástí uniformy, vojenské výstroje nebo jiného vojenského materiálu rok 1946. Ve zbytku se slovenská definice vazbou na člověka a uchování nálezu v zemi, pod zemí nebo pod vodou nijak nevymyká výše zmíněným úpravám. Velmi výjimečně se v uvedených státech objevují pokusy o výčet typů věcí, které jsou archeologickými nálezy jako například ve Finsku, kde se však obsah tohoto pojmu částečně překrývá s tuzemskou definicí kulturní památky a kde proces nalezení věci není rozhodným kritériem pro naplnění definičního znaku tohoto pojmu.

Z tohoto důvodu je navrhována nová definice archeologického nálezu, která zmíněné nedostatky odstraňuje a která je především výsledkem odborné diskuse ministerstva s Archeologickými ústavami Akademie věd České republiky a dalšími subjekty zabývajícími se archeologickými výzkumy. Zejména se musí jednat o doklady života člověka a jeho činnosti v minulosti, dále je v souladu s Úmluvou o ochraně archeologického dědictví Evropy stanoveno, že archeologické nálezy se mohou nacházet

v zemi, na jejím povrchu, pod vodou nebo v hmotě historické stavby, a že prošly procesem archeologizace, což je vyjádřeno spojením „neslouží již svému účelu a uchovávají se mimo prostředí současného života“, a konečně, že jsou starší 70 let. Právě proces archeologizace by měl z obsahu pojmu archeologického nálezu vyloučit věci byť značného stáří nebo hodnoty, které se v současnosti běžně používají a jejichž vlastník je znám (starobylé obrazy, jídelní příbory apod.). A dále bude proces archeologizace, neboli proces zapomnění, rovněž vztažen i na lidské ostatky. Lidské ostatky konkrétních historických osob dnes nelze považovat za archeologický nálezu a ani do budoucna tomu nebude jinak. Jde o to, že u takovýchto lidských ostatků bylo vždy známo, o jakou historickou osobu se jedná, a proto zde nelze hovořit právě o procesu zapomnění, jako tomu bývá při archeologických nálezech lidských ostatků např. z období pravěku.

Archeologický výzkum je **metodou vědeckého poznání** minulosti našeho území a jeho obyvatel a též prostředkem záchranu a nástrojem ochrany archeologického dědictví České republiky. **Provádí se ve veřejném zájmu** a jeho výsledky jsou veřejným statkem. **Archeologický výzkum, pokud zahrnuje exkavaci či jiné formy odkryvu a vyjímání nálezů a odebrání vzorků, je destruktivní povahy a způsobuje nenávratný zánik části archeologického dědictví tímto výzkumem zasažené.**

Jedním ze základních předpokladů vytvoření účinného systému péče o archeologické dědictví je definice archeologického výzkumu, která v současné právní úpravě zcela chybí a kterou i zahraniční úpravy v různé podobě shledaly jako nezbytnou (např. úprava španělská, rakouská, slovenská, polská nebo valonská). Návrh zákona definuje archeologický výzkum jako souhrn specializovaných odborných činností směřujících za určitým cílem. Vzhledem k tomu, že v praxi rozsah archeologického výzkumu často býval sporný, návrh zákona přináší i popis všech jeho částí, aby již nebylo pochyb o tom, ve kterém případě se o archeologický výzkum jedná a ve kterém již nikoliv. **Zejména destruktivně prováděný archeologický výzkum je ze své podstaty neopakovatelný a i přes hodnotu dílčích movitých nálezů představuje ztrátu kontextu nálezů nenahraditelnou škodu na celkové vypovídací hodnotě takového nálezů a tím může dojít k ochuzení tuzemského archeologického dědictví.** Pojem archeologický výzkum v sobě zahrnuje jak badatelský archeologický výzkum, tak i záchranný archeologický výzkum, i když předpoklady jejich provádění se liší.

K § 38 až § 40 – Území s vyloučeným výskytem archeologických nálezů

Novela zákona o státní památkové péči provedená zákonem č. 186/2006 Sb. zavedla pozitivní vymezování plánů území s archeologickými nálezů. Od nabytí účinnosti této novely dne 1. července 2006 do dnešních dnů nedošlo k vymezení ani jednoho území s archeologickými nálezů, a to z důvodu obtížného až nemožného zpracování podkladů pro takové nařízení kraje. **Negativní vymezení, tj. určení území, kde se archeologické nálezů nevyskytují nebo důvodně nemohou vyskytovat, je praktičtější a schůdnější možností** jak snížit administrativní zátěž spočívající v povinnosti obstarat si závazné stanovisko orgánu památkové péče dle § 81 odst. 2 navrhovaného zákona. Toto závazné stanovisko slouží jako podklad pro úkon jiného správního orgánu (např. jako podklad pro stavební povolení nebo souhlas stavebního úřadu s provedením ohlášeného stavebního záměru). V tomto závazném stanovisku orgán památkové péče stanoví, zda provedením zamýšlené práce může být ohroženo zachování archeologického dědictví a poznatků o něm.

Krajský úřad z moci úřední může opatřením obecné povahy vymezit území, na nichž se nevyskytují archeologické nálezů nebo nelze předpokládat výskyt archeologických nálezů. Odbornost návrhu zajišťuje zákonná povinnost archeologického ústavu a památkového ústavu poskytnout krajskému úřadu bezplatně podklady, údaje a informace potřebné pro vymezení území, které mají k dispozici. Návrh zákona však předpokládá, že v této souvislosti nelze pominout ani názor laický, když stanoví, že podněty v této věci mohou podávat i obce a občané. Odbornost procesu přijímání opatření obecné povahy o vymezení území bez archeologických nálezů zajišťuje dále i právo podat námítky proti rozsahu vymezovaného území pro subjekty provádějící archeologické výzkumy. Archeologický ústav, památkový ústav nebo archeologická osoba mohou podat námítky z důvodu, že do návrhu vymezení

území byl zahrnut pozemek, na kterém v rámci svého výzkumu archeologický ústav, památkový ústav nebo archeologická osoba výskyt archeologických nálezů zaznamenaly a další výskyt archeologických nálezů důvodně předpokládají.

Každých 5 let památkový ústav předkládá krajskému úřadu zprávu o změně stavu poznání archeologického dědictví na území, jež bylo vymezeno jako území bez archeologických nálezů. Památkový ústav může s touto zprávou podat v souladu s obecnými zásadami správního řízení podnět k úpravě hranic stávajícího území s vyloučeným výskytem archeologických nálezů, podnět k vymezení dalšího území s vyloučeným výskytem archeologických nálezů nebo podnět ke zrušení vymezení stávajícího území s vyloučeným výskytem archeologických nálezů. K takové změně nebo zrušení území může krajský úřad přikročit na základě této zprávy sám bez dalšího podnětu. Pokud došlo k podstatné změně stavu poznání archeologického dědictví na území obce, pro jejíž území bylo vymezeno území s vyloučeným výskytem archeologických nálezů, tj. pokud např. byly objeveny archeologické nálezy, krajský úřad může z moci úřední změnit hranice stávajícího území s vyloučeným výskytem archeologických nálezů, vymežit nové území nebo zrušit vymezení stávajícího území.

Území s vyloučeným výskytem archeologických nálezů nelze vymežit pro kulturní památku, národní kulturní památku, památkové území a ochranné památkové pásmo. Ani v takto vymezeném území nelze úplně vyloučit výskyt a objevení archeologických nálezů. Platil by pro ně režim náhodného archeologického nálezu podle navrhovaného zákona nebo, pokud by byly učiněny při provádění stavby, pak § 176 stavebního zákona.

K § 74 až § 97 – Ochrana archeologického dědictví

Archeologické výzkumy může provádět pouze osoba k tomu oprávněná, ať již ze zákona nebo na základě správního rozhodnutí. Podle článku 3 odst. (iii) Úmluvy o ochraně archeologického dědictví Evropy (revidované) se Česká republika zavázala, že učiní používání detektorů kovů a jakýchkoli jiných detekčních zařízení nebo postupů archeologického výzkumu předmětem specifického předchozího oprávnění, kdykoli s tím počítá vnitřní právní úprava státu. Za tímto účelem návrh zákona i nadále předpokládá regulaci všech typů archeologických výzkumů avšak formální a procesní požadavky na jejich provádění se liší u jednotlivých druhů. Speciální pozornost věnuje návrh zákona badatelským archeologickým výzkumům, které jsou prováděny destruktivními metodami, a záchranným archeologickým výzkumům, jejichž provedení bylo vyvoláno zákonem výslovně popsanou činností, která může ohrozit nebo zničit archeologické dědictví. U těchto dvou typů archeologických výzkumů předpokládá návrh zákona procesně podrobně popsaný postup, který je předpokladem jejich provedení. U zbývajících archeologických výzkumů, které nelze pod výše uvedené typy výzkumů podřadit, platí zejména jeden požadavek, kterým je zajistit, aby archeologické výzkumy byly vědecky smysluplné a aby byla **zajištěna odborná garance jejich provádění**. Tyto archeologické výzkumy lze pro potřebu této důvodové zprávy označit jako nedestruktivní badatelské archeologické výzkumy. Tyto výzkumy mohou být prováděny dálkovým průzkumem (např. analýza kolmých leteckých snímků nebo prospekce z nízko letícího letounu), aplikací přírodovědných metod (např. geofyzikální měření, detektory kovů *bez následné exkavace* nebo geochemická analýza), povrchovým průzkumem (např. povrchový průzkum a výzkum antropogenních tvarů reliéfu, geobotanická indikace nebo povrchový sběr) atd.

U nedestruktivních badatelských archeologických výzkumů se regulace omezuje na to, že osoba, která chce provádět archeologické výzkumy, musí podle hlavy XI návrhu zákona získat specifické oprávnění k provádění všech typů archeologických výzkumů. K samotnému provádění jednotlivých nedestruktivních archeologických výzkumů již specifické veřejnoprávní přivolení třeba není.

Tato úprava nikterak nevyklučuje, aby archeologický ústav, památkový ústav nebo archeologické osoby využívaly k provádění archeologických výzkumů další osoby. Návrh zákona chápe i nadále archeologický výzkum jako multidisciplinární činnost, na které se mohou podílet různé subjekty za předpokladu, že je **zajištěna odborná garance ze strany osoby, která má příslušné oprávnění k provádění archeologických výzkumů**. Zapojení poučené, dobrovolnické laické veřejnosti do

ochrany archeologického dědictví umožní archeologickým osobám, a to zejména regionálním muzeím, zmnožit své síly a mapovat konkrétní teritorium v rozsahu, který by sama s ohledem na své personální i další kapacity nebyla schopna zajistit. Zde je třeba uvést, že ani současný zákon o státní památkové péči rozsah ani formu takovéto spolupráce neomezuje, ani jí dále nereguluje a i nadále tedy bude platit, že je jen na zvážení archeologické osoby, zda této možnosti využije.

K § 74 až § 79 – Badatelský archeologický výzkum

Badatelský archeologický výzkum se provádí s cílem vědeckého poznání archeologického dědictví, jehož zachování není ohroženo lidskou činností, **typicky stavební**. Současně jde o archeologický výzkum, který si vyžádá použití destruktivních metod. Takový archeologický výzkum lze realizovat pouze v tom případě, pokud existují mimořádně závažné důvody pro vědecké poznání archeologických nálezů jako součásti archeologického dědictví. Podle čl. 3 Úmluvy o ochraně archeologického dědictví Evropy je nezbytné minimalizovat destruktivní způsoby archeologických výzkumů zejména tam, kde potřeba provést tento výzkum není vyvolána zvenčí – stavební a podobnou činností. Současně zmíněné ustanovení ve spojení s čl. 10 téže úmluvy jednoznačně předpokládá závazek individuálního správního posouzení potřeby provedení každého destruktivního badatelského archeologického výzkumu. **Badatelský archeologický výzkum může být nově proveden oprávněným subjektem jen na základě předchozího povolení ministerstva, které si před rozhodnutím ve věci vyžádá stanovisko Archeologické rady.**

Předpokladem pro podání žádosti o provedení badatelského archeologického výzkumu je předchozí dohoda mezi vlastníkem nemovité věci, na níž má dojít k provedení badatelského archeologického výzkumu, a subjektem, který hodlá takový badatelský archeologický výzkum provést. Protože jde o případ, kdy archeologické dědictví není ohroženo, neumožňuje v tomto případě navrhovaný zákon nahradit dohodu mezi výše uvedenými stranami rozhodnutím orgánu památkové péče.

Dalším předpokladem pro podání žádosti je zpracování projektu badatelského archeologického výzkumu. Projekt badatelského archeologického výzkumu bude zejména obsahovat popis vědeckých cílů archeologického výzkumu, včetně odůvodnění vědecké potřeby provedení destruktivního badatelského výzkumu, popis předpokládaných dopadů provádění archeologického výzkumu na práva vlastníka nemovité věci a dalších dotčených osob, způsob naložení s výsledky výzkumu včetně návrhu prezentace archeologických nálezů. Projekt badatelského archeologického výzkumu bude též obsahovat přesné vymezení území dotčeného archeologickým výzkumem a rámcově stanoví metodický postup, včetně přírodovědných a jiných metod, jejichž použití je plánováno.

Ustanovení § 76 odst. 2 výslovně zakotvuje pravidlo, že povolení k provedení badatelského archeologického výzkumu ministerstvo udělí pouze v souladu s výše uvedenými závazky, které vyplývají z Úmluvy o ochraně archeologického dědictví Evropy, a to zejména z čl. 3 odst. (i).

Subjekt, který bude provádět badatelský archeologický výzkum, má povinnost zasílat ministerstvu ve lhůtách vyplývajících z projektu badatelského archeologického výzkumu nebo z povolení k provedení badatelského archeologického výzkumu, průběžné zprávy o dosažených výsledcích víceletého badatelského archeologického výzkumu. Tyto průběžné zprávy sice nenahrazují nálezovou zprávu, měly by však svým obsahem sloužit k prokázání opodstatnění potřebnosti provádění badatelského archeologického výzkumu a nezbytnosti jeho pokračování, v čemž se zásadně liší od nálezových zpráv, které jsou svou povahou zprávami závěrečnými. Průběžné zprávy jsou zveřejňovány v evidenci zásahů. Pokud subjekty, které provádějí destruktivní badatelský archeologický výzkum, neposkytnou ministerstvu průběžné zprávy, anebo tyto průběžné zprávy poskytují s vadami, může ministerstvo provádění tohoto výzkumu pozastavit. Ministerstvo může povolení k provedení destruktivního badatelského archeologického výzkumu zrušit, pokud ve stanovených lhůtách nebyly průběžné zprávy doplněny, odstraněny nedostatky průběžných zpráv, anebo pokud se nepotvrdily předpoklady o tom, že předmětné území je nezbytné probádat z hlediska zájmu na mimořádně závažném vědeckém poznání archeologických nálezů jako součásti archeologického dědictví.

K § 80 – Záchraný archeologický výzkum

Záchraný archeologický výzkum je výzkum území s archeologickými nálezy, jehož narušení soudobou **legální lidskou činností je nevyhnutelné** a není dána možnost zachování archeologického dědictví v neporušeném stavu na původním místě. Cílem záchraného archeologického výzkumu je shromáždění maximálního množství archeologických dat, která se v území zasazeném lidskou činností nacházejí, a zachování archeologického dědictví mimo původní místo, protože autentický pramen o archeologickém dědictví zanikne **v důsledku legální lidské činnosti**.

K § 93 – Náhodný archeologický nález

Navzdory záměru přesněji v navrhovaném zákonu vymezit pojem archeologického nálezu, je třeba respektovat skutečnost, že rozlišení mezi jakoukoli běžnou nalezenou věcí a archeologickým nálezem není pro laika zcela jednoduché, a proto bylo v souvislosti s učiněním náhodného archeologického nálezu zvoleno obdobné pravidlo jako při nálezů podle civilního práva. Adresátem oznamovací povinnosti je primárně obecní úřad. Alternativně je možné oznámit nalezení archeologického nálezu i krajskému úřadu, neboť se ze zákona vlastníkem archeologického nálezu stává kraj.

Speciální úpravu oproti obecné povinnosti obce vyhlásit nález způsobem podle občanského zákoníku obsahují navazující ustanovení navrhovaného zákona. Obecní úřad je povinen bezodkladně oznámit nález krajskému úřadu, neboť kraj je vlastníkem tohoto nálezu a zároveň zřizuje archeologické osoby, které jsou schopny zajistit odborné ošetření nálezu a zdokumentování nálezové situace. Toto ustanovení tedy promítá čl. 2 odst. (iii) Úmluvy o ochraně archeologického dědictví Evropy (revidované), který předpokládá zajištění toho, aby nálezce ohlásil náhodný archeologický nález příslušným úřadům a dal jej k dispozici ke zkoumání.

Součástí tohoto ustanovení je také výslovné konstatování, že vyhledávat archeologické nálezy lze pouze v rámci archeologických výzkumů. Tento princip lze dovodit i ze znění stávajícího zákona o státní památkové péči, kdy cílené vyhledávání archeologických nálezů, jejich vyzvedávání a další zpracování je umožněno pouze subjektům, které mají oprávnění tyto činnosti vykonávat, a to za současného splnění dalších zákonem stanovených podmínek. **Výslovné uvedení principu, že vyhledávání archeologických nálezů je možné pouze v rámci archeologického výzkumu, je reakcí na stále více se rozšiřující aktivity jednotlivců a skupin „amatérských archeologů“, kteří za pomoci různých detekčních přístrojů a dalších technik provádějí nezákonné vyhledávání a vyzvedávání cenných archeologických artefaktů, které jsou v rozporu jak se stávajícím zákonem o státní památkové péči, tak s navrhovaným zákonem.** Nežřídká úplatně předávají archeologické nálezy třetím osobám. Tímto postupem jsou jednak poškozována vlastnická práva vlastníků archeologických nálezů (obcí, krajů a České republiky), ale zejména jsou znehodnocovány vědecké informace, které jsou v nálezové situaci obsaženy. **Za nález, který by byl učiněn v rámci provádění nelegálních archeologických výzkumů, není možné poskytnout nálezci nálezně.** Opačný přístup by odporoval principům čl. 10 Úmluvy o ochraně archeologického dědictví Evropy (revidované), podle kterého je třeba zabránit nezákonnému oběhu součástí archeologického dědictví, a to zejména takovému, který je spojen s archeologickým dědictvím, které pochází z nekontrolovaných nálezů nebo nepovolených vykopávek.

Současně je třeba pamatovat na skutečnost, že některé situace upravují jiné právní předpisy, které mají s ohledem na svou specialitu přednost před touto obecnou úpravou. Dojde-li k náhodnému archeologickému nálezů v souvislosti s přípravou nebo prováděním stavby, dopadá na tuto problematiku speciální úprava obsažená v § 176 stavebního zákona, která v této souvislosti neřeší pouze otázku úpravy nálezového. Obdobně se tak v případě nálezů zbraně, střeliva, munice nebo výbušniny uplatní speciální úprava postupu podle zákona č. 119/2002 Sb., o střelných zbraních a střelivu (o zbraních), ve znění pozdějších předpisů.

K § 94 – Nálezne

Navrhovaný zákon předpokládá zachování nálezneho, jehož úprava se však od úpravy podle dosavadního zákona o státní památkové péči v několika podstatných ohledech liší. Ve shodě s civilní úpravou návrh předpokládá, že **nálezne bude představovat jednu desetinu hodnoty náhodného archeologického nálezu.**

Návrh zákona upouští od odvozování hodnoty archeologického nálezu od materiálu, ze kterého byl nález zhotoven. Odborný posudek budou moci vydat soudní znalci v příslušném oboru podle charakteru nálezu (numismatika, drahé kovy apod.) nebo také odborné instituce jako památkový ústav nebo archeologické ústavy.

K § 96 – Vlastnictví movitých archeologických nálezů

Navrhovaná úprava předpokládá, stejně jako řada zahraničních předpisů, **zachování tzv. pokladního regálu, tedy vyloučení obecné úpravy civilního práva při nálezu movitých archeologických nálezů.** Princip pokladního regálu obsahují zahraniční úpravy v různé podobě, jeho základní podstata však spočívá v tom, že **nalezený movitý archeologický nález je od okamžiku učinění nálezu ve vlastnictví stanovené územní veřejnoprávní korporace.**

Tento princip obsahují například právní úpravy v Estonsku, Irsku, Itálii, Maďarsku, Nizozemí, Polsku, Slovensku, Španělsku, Spolkové republice Německo, kde je i tato problematika řešena na zemské úrovni a kde veřejnoprávní úprava této problematiky je zakotvena ve 13 zemích z celkového počtu 16 spolkových zemí.

Princip rozdělení nabývání vlastnictví movitých archeologických nálezů mezi obce, kraje a Českou republiku dle stávající právní úpravy byl zachován. **Archeologické nálezby by měly být ukládány a prezentovány co nejbliže od místa svého objevu. Tyto požadavky nejvíce splňuje síť bývalých okresních muzeí, které byly v souvislosti s reformou veřejné správy převedeny na kraje, a které jsou v nejširší možné míře schopny zajistit co nejúplnější přístup veřejnosti k důležitým součástem archeologického dědictví a napomáhat tomu, aby vybrané archeologické předměty byly vystaveny pro veřejnost,** jak to předpokládá čl. 9 odst. (ii) Úmluvy o ochraně archeologického dědictví Evropy (revidované).

Nově je upravena otázka vlastnictví movitých archeologických nálezů, které jsou vojenským materiálem. V tomto případě je vlastníkem takového nálezu výlučně Česká republika a s nálezby je příslušné hospodařit Ministerstvo obrany.

V Praze dne 20. listopadu 2015